

Opóźniony rozwój mowy

Charakterystyka opóźnionego rozwoju mowy

Rozwój mowy jest procesem fizjologicznym, charakteryzującym się osobliwymi zmianami ilościowymi i jakościowymi w zakresie możliwości użycia języka przez dziecko.

Rodzice bardzo często niepokoją się o stan mowy dziecka. Ich niepokój budzi fakt, iż ich prawidłowo rozwijające się dziecko mówi mało, nie chce rozmawiać z rodzicami, rówieśnikami, ma mały zasób słów albo nie mówi jeszcze wcale.

Rozwój mowy dziecka przebiega w kilku etapach. Pierwszym z nich jest okres melodii trwający do ukończenia 1 r.ż., kiedy to dziecko zaczyna wymawiać pierwsze wyrazy: mama, tata, baba. Przy czym rozumienie mowy obejmuje duży zakres. Dziecko rozumie znacznie więcej niż potrafi wypowiedzieć.

Następnym etapem rozwoju mowy jest okres wyrazu (od 1 do 2 roku życia). Dziecko używa już właściwie wszystkich samogłosek, prócz nosowych. Ze spółgłosek wymawia: p, b, m, t, d, n, k, ś, czasem ć. Pozostałe spółgłoski zastępuje innymi, o zbliżonym miejscu artykulacji. Upraszcza grupy spółgłoskowe. Charakterystyczne jest wymawianie tylko pierwszej sylaby lub końcówki.

W trzecim okresie nazywanym okresem zdania (od 2 do 3 roku życia) mowa ulega dalszemu doskonaleniu. Ostatni etap to okres swoistej mowy dziecięcej - inaczej swoistych form językowych, przypada na (3-7 r. ż.). Dziecko prowadzi już rozmowy i dobrze komunikuje się z otoczeniem. Kształtuje poprzez analogię i liczne przestawki, swoistego rodzaju neologizmy językowe. Nasila się to w pierwszej fazie okresu, po czym stopniowo maleje. Artykulacja coraz bardziej zbliża się do prawidłowej. Samogłoski e, o zastępowane są często przez a. Spółgłoski sz, rz (ż), cz, dż, zastępowane są przez s, z, c, dz (zamiast szafa dziecko mówi safa) lub przez ś, ź, ć, dź (lub śafa). Głoski trudniejsze mogą być również zastępowane łatwiejszymi lub mogą być mylone.

Dziecko w wieku lat siedmiu powinno wymawiać już wszystkie głoski prawidłowo. Zdarzają się także odchylenia od normy, które dotyczą opóźnienia w przyswajaniu mowy. Przejawia się ono przede wszystkim w nieumiejętności wymawiania następujących głosek: sz, rz (ż), cz, dż również k, g lub spółgłosek dźwięcznych. Wielu specjalistów inaczej odbiera pojęcie opóźnionego rozwoju mowy.

Ze względu na podłoże opóźnionego rozwoju mowy wyróżnia się:

- **SORM** - *samoistne opóźnienie rozwoju mowy* - inaczej *prosty opóźniony rozwój mowy* - związane z indywidualnym rytmem rozwoju dziecka.
- **NORM** - *niesamoistny opóźniony rozwój mowy* - tutaj można wskazać na konkretne przyczyny (terapia zależy od tego, co spowodowało opóźnienie rozwoju mowy).

Z opóźnieniem rozwoju mowy mamy do czynienia wówczas, gdy dochodzi do przesunięcia w czasie kolejnych etapów kształtowania i rozwoju mowy, czyli do takiego stanu, gdy mowa dziecka (w tym mówienie i rozumienie) wykształca się później niż u rówieśników.

O opóźnieniu rozwoju mowy świadczą m.in.:

- późniejsze pojawienie się gaworzenia (norma to 6 -7 m.ż.),
- późniejsze pojawienie się pierwszych słów (norma to koniec 1 r.ż. dziecka),
- ubóstwo czynnego i biernego słownictwa, a także brak niektórych części mowy (dziecko 2-letnie powinno wymawiać około 300 słów, a rozumieć znacznie więcej, natomiast 3-letnie powinno wymawiać od 1000 do 1500 słów i wykazywać znajomość prawie wszystkich części mowy),
- późniejsze pojawienie się zdań prostych i złożonych (pod koniec 2 roku życia dziecko powinno operować zdaniami prostymi, a pod koniec 3-go zdaniami złożonymi),
- zbyt długo utrzymujące się nieprawidłowe struktury gramatyczne,
- zbyt długo utrzymująca się wadliwa wymowa różnych dźwięków mowy (zjawisko charakterystyczne dla wcześniejszych okresów rozwojowych), czyli przedłużający się okres swoistej wymowy dziecięcej.

Przyczyny opóźnień w rozwoju mowy

Jak już wiadomo, opóźnienia mowy mogą dotyczyć samego mówienia, jak i artykulacji wraz z niezdolnością do rozumienia słów. Zaburzenia językowe mogą wynikać z wielu różnych przyczyn o charakterze endo- i egzogennym. Do głównych przyczyn opóźnień w rozwoju zdolności werbalnych u dzieci zalicza się:

- upośledzenia sensoryczne, np. wady słuchu;
- wady w obrębie aparatu artykulacyjnego;
- upośledzenie umysłowe;
- nieprawidłowo rozwinięte ośrodki rozumienia mowy w mózgu;
- zaburzenia motoryczne;
- deprywację środowiskową (brak stymulacji do mówienia przez otoczenie);
- zaniedbania wychowawcze;
- odtrącenie dziecka, chłód uczuciowy ze strony rodziców;
- nieprawidłowe wzorce językowe (**nieprawidłowa mowa** rodziców);
- brak treningu mówienia (mała ilość kontaktów z rówieśnikami i rodzicami);
- brak motywowania dziecka do mówienia, niezachęcanie do kontaktów słownych;
- uszkodzenia CUN;
- uszkodzenia układu pozapiramidowego;
- zaburzenia metabolizmu,
- deficyt lub nadmiar bodźców akustycznych;
- niewłaściwe reakcje otoczenia na pierwsze wypowiedzi malucha;
- nieprawidłową więź matki z dzieckiem;
- wychowywanie się w rodzinie wielojęzycznej;
- napady padaczkowe,
- **zaburzenia wzroku**
- autyzm wczesnodziecięcy

Ćwiczenia w rozwoju mowy dziecka

Opóźnienia w rozwoju mowy to pojęcie tak naprawdę mało precyzyjne, które obejmuje zarówno brak mowy, niezdolność rozumienia słów, powolne przyswajanie wyrazów, zaburzenia tempa mowy, zaburzenia fonacyjne, zaburzenia oddechowe, jak i nierozumienie zasad gramatycznych. Zazwyczaj dzieci częściej mają problemy z nadawaniem słów, komunikowaniem się niż rozumieniem mowy. **Prawidłowy rozwój mowy** zależy od gotowości biologicznej i psychicznej malucha do mówienia. Zadaniem

rodziców jest stymulować rozwój zdolności językowych u własnych szkrabów. W jaki sposób można to robić?

- Mów do dziecka jak najwięcej, powoli i wyraźnie. Komentuj, co aktualnie robisz albo co robi twoje dziecko. Nie zdrabniaj słów. Różnicuj intonację wypowiedzi. Dołączaj gestykulację. Nazywaj przedmioty z najbliższego otoczenia.
- Sprawdź, czy dziecko rozumie, co do niego mówisz, czy wykonuje twoje polecenia, np. „Pokaż oko”, „Przynieś misia”, „Podaj książeczkę”.
- Zaobserwuj, czy dziecko prawidłowo oddycha, gryzie, żuje i przełyka pokarmy. Przyjrzyj się jego narządom mowy – językowi i wargom.
- Mów do dziecka szeptem i zbadaj czy twoje dziecko nie ma problemów ze słuchem
- Ucz maluszka koncentrowania wzroku na rozmówcy. Patrz na dziecko, kiedy do niego mówisz.
- Zachęcaj dziecko do rozmawiania, stymuluj jego potrzebę wyrażania emocji, chwal za każdą reakcję głosową.
- Nie wyręczaj dziecka w mówieniu, nie przerywaj mu w pół zdania, nie dokańczaj wypowiedzi za dziecko, nie wyśmiewaj jego nieudanych prób powtarzania wyrazów.
- Prowokuj sytuacje, w których dziecko ma szansę jak najwięcej mówić. Zadawaj pytania. Powtarzaj trudne wyrazy, ale nagminnie nie poprawiaj nieprawidłowych gramatycznie form ani nie wymagaj w pierwszej próbie nienagannej artykulacji słów.
- Zachęcaj maluszka do naśladowania odgłosów zwierząt czy przyrody, np. „Jak robi krówka? Mu mu...”, „A teraz jedziemy pociągiem. Ciuch ciuch ciuch”.
- Czytaj dziecku książeczki. Nazywaj to, co znajduje się na rysunkach. Podpowiadaj dziecku pierwsze sylaby słów, prosząc o nazwanie przedmiotu na ilustracjach.
- Śpiewaj dziecku, ucz wierszyków i wyliczanek – w ten sposób ćwiczysz słuch muzyczny.
- Ucz nie tylko komunikacji werbalnej, ale też niewerbalnej – kontaktu wzrokowego, gestów, mimiki twarzy itp.

- Stosuj ćwiczenia oddechowe, np. razem z dzieckiem dmuchajcie piórko.
- Nie zapominaj o gimnastyce buzi i języka, np. masujcie sobie wzajemnie policzki, zachęcaj szkraba do naśladowania cmokania, ssania, mlaskania, parskania, robienia dzióbka z warg, oblizywania ust, przesuwania języka po podniebieniu itp.
- Zachęcaj dziecko do kontaktu z rówieśnikami, idź z nim na plac zabaw, zapisz do przedszkola lub żłobka, by „zmusić” malucha do komunikowania się z innymi. Nie porównuj jednak zdolności językowych własnego dziecka do innych maluchów.

opracowała

neurologopeda Lidia Siodlaczek